

DOI: 10.32347/2076-815x.2021.78.468-477

УДК 72.01

к. мист., доцент **Сосницький Ю.О.**,  
soyual@ukr.net, ORCID: 0000-0003-2463-6903,  
Харківський національний університет  
міського господарства імені О.М. Бекетова

## ЗНАЧЕННЯ ДИЗАЙНУ В АРХІТЕКТУРНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ЖИТТІ СУСПІЛЬСТВА

*Розглянуті питання дизайну, де розкривається його значення та функція інструментів в архітектурному середовищі, називаються задачі проектування, визначається місце дизайну в соціальному прогресі. Дослідження розкриває основні аспекти професії дизайнера в контексті сучасного середовища і культурної необхідності. Розглядається проблема інтеграції методів дизайну в соціум за допомогою принципів співучасті. Встановлена необхідна суспільству роль комунікатора, провідника нових технологій в обличчі дизайнера, що обумовлює специфіку методів проектування в цій професії. Пропонується рішення проблеми забезпечення архітектурного середовища и його предметного наповнення, ґрунтуючись на новітніх досягненнях техніки та гуманітарних наук.*

*Ключові слова: співучасть; інструменти дизайну; стимулювання соціального прогресу; комунікації; персоналізація; архітектурне середовище.*

**Постановка проблеми.** Архітектурне середовище сьогодення – динамічний простір, що постійно реорганізується за рахунок дизайн-проектування, та його засобів. Його роль займає першочергове місце в формуванні цілісного архітектурно обліку. Будь-які соціокультурні зміни у житті суспільства першочергово відображаються у дії дизайн-технологій і сприйнятті їх результатів соціумом. Тому постає проблема більш досконалого та поглибленого вивчення ролі дизайн-проектування задля прогнозованого керування його процесами у поліпшенні життєдіяльності людини в архітектурно-просторовому середовищі.

**Актуальність** даного дослідження визначається наступним: перспективи реалізації концепції сталого розвитку сучасних міст, особливо у мегаполісах, прямо чи опосередковано пов'язані з використанням архітектурного дизайну та дизайн-технологій, і передбачають якісне цілеспрямоване поліпшення стану міської системи, та вимагають більш професійних підходів у архітектурно-дизайнерському проектуванні.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Результати численних досліджень вказують на відсутність необхідної кількості теоретичних доробок у ролі дизайну з боку спеціалізованого впливу на унікальні локації архітектурно-просторового середовища. Проте треба відокремити низку фундаментальних розробок в напрямках становлення поняття “дизайн”, яку здійснили В. Волкова, Н. Ковешнікова, А. Лаврентьєв, В. Рунге, В. Сеньковський, С. Шумєга. Культурологічні та психологічні аспекти дизайнерської діяльності, розглядають О. Барташевич, Л. Борисова, Н. Збаровська, І. Ілюшина, В. Кардаш, О. Кочережко, Н. Крижановська, С. Лемешев, К. Мілютіна, О. Павловська, Є. Полях, М. Сорокіна, О. Яцюк та інші. Естетичні аспекти дизайну досліджують В. Аронова, Ю. Борева, О. Колеснікова, Л. Левчук, В. Лозовий, М. Овсяннікова, О. Оніщенко, В. Панченко та інші. Філософсько-історичні аспекти становлення дизайн-освіти висвітлені в працях В. Волкової, В. Даниленка, Н. Певзнероми, А. Пригорницької, Р. Рінальдї, В. Сеньковського, У. Тігоми.

Отже, метою даної статті є виявлення особливостей інтеграції дизайн-технологій в соціум та архітектурно-просторове середовище, задля цілісного взаємозв'язку і покращення стану соціокультурного життя.

**Результати та їх обґрунтування.** Сучасну людину як особистість багато в чому формує середовище та культура споживання. Величезну роль у становленні культури споживання, в свою чергу, грають засоби дизайну. Дизайн, як продукт науково-технічного прогресу, є невід'ємною частиною системи, що склалася, яка має місце бути в культурному кодї і частково створює його. У сучасному світі дизайнерська діяльність найчастіше має механічний характер: дизайнер виступає у ролі виробника, а не творця, цим продукуючи предмети «неживі», позбавлені культурної цінності, у ситуації перенасичення дійсності різного роду предметами та продуктами. Таке становище справ змушує суб'єкта бути не адресантом дизайну, а його споживачем. Адже творець звертається до людини за допомогою вираження себе та демонстрації власного бачення прекрасного, залишаючи можливість адресанту також «прожити» свій витвір, перенести власні статки та відчуття на основі отриманого повідомлення. Виходячи з цього, сучасний дизайн є прикладом так званого «зникнення реальності», заміни її нереальними шаблонними предметами, що призводить до циклічності, повторення та повернення старого.

Цей процес можна описати як стирання кордонів між реальним і нереальним, реальним і несправжнім [1;19;21]. Фрейд називає подібні культурні процеси проявом загального несвідомого, тваринного інстинкту, стадного почуття, результатом яких стає переривання зв'язку речі, як відображення культури, зі своєю справжньою сутністю і сакральним змістом, а

також нескінченне самовідтворення предметів, позбавлених, по суті, змісту. Проблема олюднення речей прийшла з появою промислового виробництва, конвеєра, речі перестали нести культурну цінність. Не в приклад культур минулого, де навіть найпростіші орнаменти палеоліту, або символічне зображення жінки, або колір – все є своєрідним символом з певним смисловим навантаженням. Дизайн та мистецтво нашого часу далекі від реальності, від реальної людини як носія духу (суб'єкта), навіть безпосередньо сам автор виступає як якийсь віртуальний простір, «щось», через яке транслюється «багатство» культури. У розриві із суспільством предмети втрачають свій еклектичний та спонтанний характер – знеособлюються. Людина – не особистість, предмет – безликий.

Ф.Т. Мартинов говорить про змістовність речі як про необхідний компонент, що дозволяє олюднити предмет дизайну, така річ вбирає в себе численні культурні аспекти, складові особи її творця [10].

О.В.Князев визначає можливості впливу простору на людину як «фактор величезної емоційної сили, що втягує людину в кругообіг образів, переживань, відчуттів, що визначає матеріальне і духовне середовище людини» [7], з чого можна робити висновки про значення оточення та предметного середовища для людини. Продукти сучасного світу відрізняються переважанням утилітарного змісту, усіченістю, подібна локалізація та обмеженість не дозволяють у свою чергу особистості повноцінно виявляти свою сутність за допомогою даних продуктів.

Цілісне, позбавлене деструктивних тенденцій проявлення навколишнього світу розвиває самосвідомість людини, сприяє визначенню меж свого «Я». Отже, спотворене прагматичною вузькістю та надмірністю навколишнє середовище аналогічно впливає на суб'єктів, що у ній [8]. С.А. Малахов зазначає, що на сьогодні спостерігається порушення балансу гуманітарно-орієнтованих підходів та прагматичного відношення на користь прагматичного [8]. Сучасна середньостатистична річ наділена одноразовим характером, що впливає на людину, психіці якої властивий антропоморфізм, тобто уособлення предметів чи явищ, що виявляються навіть на рівні мовних номінацій. С.Г. Малишева у статті [9] говорить про втрату цінності предметів за ціною: «Дешеві предмети не мають історії, оскільки підлягають заміні при поломці. У такому антуражі саме життя починає здаватися злегка ненатуральним, наче зробленим з нафти, як пластмаса». В основі проблеми олюднення предметів можна побачити втрату, за словами Є.А. Репіної, такого ініціюючого фактора еволюції, як «випадковість», термін якої включає репресовані прогресистської наукою значення культури [12]. Наслідком заперечення даних чинників є спрощення предметної сфери, збіднення культури та втрата сенсу. Так, С.А.

Малахов говорить навіть про навмисне вилучення з процесу проектування конструктивних факторів: «Форма, «відвернена від функції», дозволяла розкрити чуттєву, інтуїтивну природу автора, зосередитися на таких властивостях форми, які проявляються на рівні підсвідомо, або раціонально вибудовуваної ритмічної, асоціативної, символічної теми («мелодії»)). Проектована форма має бути «анімована», тобто. надавати можливість впливу на себе та подальшу трансформацію, що зумовить її пожвавлення та олюднення [8].

Професія дизайнера пов'язана із соціальною відповідальністю у будь-якому випадку, незалежно від методів та ступеня охоплення нею тих чи інших сторін життя людини. Відповідальність починається з суспільної та моральної позиції, що символізує подальшу діяльність дизайнера, а також розуміння користі створюваного дизайну для суспільного блага [9]. Тобто дизайн та його плоди мають всеосяжний характер, що визначає колосальну роль дизайну в соціальному прогресі за допомогою освітнього та виховного аспектів. Сьогодні особливо гостро стоїть питання про можливості вирішення проблем екології, збереження біорізноманіття та раціоналізації використання природних ресурсів. Вирішення проблеми збереження дендрологічних парків та ботанічних садів Т.Я. Вавілова та А.В. Кузіна бачать у дизайн-перетворенні. Ресурс екологічного туризму потребує залучення професіоналів, в тому числі і дизайнерів, для збільшення відвідуваності, що у свою чергу забезпечить резерв для подальших реконструкцій та модернізації [2]. Як про об'єкт градорегулювання та ресурс розвитку соціально-культурного простору Т.В. Каракова говорить про дизайн та його методи: «Перетворене середовище за допомогою методів середовищного дизайну стає ресурсом розвитку соціокультурного простору, а стан матеріально-просторового середовища міста, збереження та примноження його ціннісно-орієнтаційного середовища, архітектурної та ландшафтної композиції, колористичне та світлове оформлення та інші характеристики, що формують її споживчі якості, стають об'єктом місторегулювання» [бсм].

Креативне мислення, що лежить в основі професії, дозволяє дизайнеру бути різнобічно розвиненим і визначає його вміння взаємодіяти, вивчати і проникати у сутність як суміжних, і альтернативних наук, і навіть вміння використовувати сукупність мистецтв [12;17;18;19]. Це дозволяє дизайнеру виступати сполучним елементом між вузькоспеціалізованими фахівцями при вирішенні певних проблем чи проектуванні та реалізації наукомістких проектів, забезпечувати дизайн самого процесу роботи, а також бути провідником у соціум нововведень у галузі технологій.

О.О. Смоленська у своїй статті розкриває специфіку дизайнерського мислення, в основі якого лежить ігровий метод [13], який не має аналогів у

суміжних областях, що характеризує дизайнерську діяльність та її винятковість. Р.Флорида запроваджує поняття креативного класу, здатного надавати суттєвий вплив на суспільство та його майбутнє, і визначає даних фахівців як вільнодумних творчих людей, необхідних у всіх галузях наук та сферах професійної діяльності: «...від них вимагається вміння завжди мислити самостійно. Залежно від ситуації вони оригінальним чином застосовують (або комбінують) стандартні підходи, дають незалежну оцінку, а часом пропонують щось зовсім нове ... »[14].

Інтеграція творчих методів дизайну в соціум за допомогою створення креативних інструментів та просторів стимулюватиме підвищення культурних показників та надаватиме виховний ефект. Становленню дизайну майбутнього допоможе також принцип співучасті та залучення споживача у процес створення предметів чи товарів. Подібний підхід здатний суттєво вплинути на форми поведінкових реакцій, трансформацію побутових ритуалів та виникнення нових, відродження та переосмислення традицій, що зрештою призведе до формування принципово нової ментальності та суспільної самосвідомості. Відомо з прикладів історії, що відмова від індивідуальних виливів особистості призводить до деградації як самотнього властивого цій культурі стилю, так і частково самої культури. Тому потрібно залучати користувача в процес проектування, давати висловитися споживачеві на тему необхідних і прийнятних якостей кінцевого продукту, застосовувати принцип емпатії у роботі з клієнтом. Річ лише тоді несе аксіологічну чи соціально-естетичну цінність, коли є інформаційне вмістилище, що характеризує ту чи іншу особистість. Річ набуває знакового характеру, персоніфікація її полягає у зав'язці на побуті, кредо, поведінці в соціумі, особистісних орієнтирах та специфіці діяльності кожної конкретної людини. Для посилення символічності, уникнення іконічності, річ повинна орієнтуватися на особистість, а не на натовп, повинна уникнути масового виробництва як першопричини і надати реальний неілюзорний вибір. Смысловое і ціннісне навантаження предмета здатне впливати на поведінку людини, і навіть може багато розповісти особистості. Все це представляє своєрідну систему знаків, котру інші люди з легкістю здатні зчитувати та інтерпретувати. Тому дуже важливо, щоб кожна конкретна особистість мала можливість найповніше висловити своє «Я» у супутніх їй речах, від цього залежить задоволення власним життям та стан щастя. Це входить у завдання дизайну, адже все пригнічене особисте у глибинних процесах несвідомого здатне набувати гіпертрофованих і часом потворних формах, що призводить до соціальної регресії. Дані принципи вирішують проблему рентабельності товарів, оскільки персоналізація їх виключає ситуацію незатребуваності на ринку.

### Висновки і перспективи подальшого розвитку.

Таким чином, в даний час стає очевидною потреба в осмисленні місця дизайнера в світовому соціокультурному та бізнес-середовищі, потреба в переосмисленні істинного призначення дизайну як найважливішого інструменту при проектуванні способу життя людей. Характерні особливості творчих можливостей сучасної професійної діяльності дизайнера, що змінюються, можуть бути розглянуті в контексті актуальних світових тенденцій розвитку соціального середовища. Світова індустрія дизайну зазнає сьогодні докорінних змін, суть яких у тому, що відтепер дизайн стає найважливішим стратегічним ресурсом суспільства в цілому. Ці зміни дають розуміння та усвідомлення потенційних можливостей дизайну для відродження вітчизняного виробництва та динамічного соціокультурного розвитку нашої країни. В цілому можна сказати, що завдання дизайнера – уникнути шаблонності. Вирішенням цієї проблеми може стати створення загальнодоступних інструментів дизайну (а не предметів дизайну), цим реалізується роль дизайнера як комунікатора, провідника нових технологій у суспільство, і навіть дозволить дизайну стимулювати соціальний прогрес і нести виховну і освітню функції.

### Список літератури

1. Бистрова Т.Ю. Річ, форма, стиль: Введення в філософію дизайну. Єкатеринбург, 2001.
2. Вавілова Т.Я., Кузіна А.В. До питання про вдосконалення просторової організації та архітектури об'єктів інфраструктури дендрологічних парків і ботанічних садів // Традиції та інновації в будівництві та архітектурі. Архітектура і дизайн: збірник статей / під ред. М.І. Бальзаннікова, К.С. Галицькова, Є.А. Ахмедова; ЗДАСУ. Самара, 2016. С. 33-38.
3. Єнютіна Є.Д., Лекарева Н.А. Синтез мистецтв у формуванні художнього обліку міського середовища // Традиції та інновації в будівництві і архітектурі. Містобудування: збірник статей / під ред. М.І. Бальзаннікова, К.С. Галицькова, Є.А. Ахмедова; ЗДАСУ. Самара, 2015. С. 47-53.
4. Заславська А.Ю. Концепція розвивається об'єкта в архітектурі // Вісник Томського державного архітектурно-будівельного університету. 2007. № 4. С. 34-43.
5. Іконніков А.В. Проблеми формування естетичної цінності промислових виробів та їх дослідження // Проблеми формування естетичної цінності. М., 1981. (Тр. ВНДІТЕ. Сер. Технічна-естетика). Вип. 30. С. 3.
6. Каракова Т.В. Дизайн середовища як ресурс розвитку соціокультурного простору міста // Приволзький науковий журнал. 2012. № 1. С. 111-115.
7. Князев А.В. Синтез скульптури та архітектури // Традиції та інновації у будівництві та архітектурі. Архітектура та дизайн: збірка статей / за ред. М.І. Бальзаннікова, К.С. Галицькова, Є.А. Ахмедова; ЗДАСУ. Самара, 2016. С. 252-254.
8. Малахов С.А. Криза середовища як підстава для висунування концепції композиційного методу проектування // Містобудування і архітектура. 2016. № 1 (22). С. 80-84. DOI: 10.17673/Vestnik.2016.01.13.
9. Малишева С.Г., Родіонова А.Е. Еволюція жилого інтер'єра під впливом науково-технічних досягнень // Містобудівництво і архітектура. 2013. № 2 (10). С. 31-34. DOI: 10.17673/Vestnik.2013.02.5.

10. Мартинов Ф.Т. Філософія, естетика, архітектура: навч. посібник. Єкатеринбург: Архітектон, 1998. 534 с.
11. Папанек В. Дизайн для реального світу. М.: Д. Аронов, 2008. 416 с.
12. Репіна Є.А. Спонтанність у творчому методі сучасної архітектури // Вісник МДСУ. 2009. № 1. С. 8-12.
13. Смоленська Є.О. Особливості формування колективної творчої концепції // Традиції та інновації в будівництві та архітектурі. Архітектура і дизайн: збірник статей / під ред. М.І. Бальзаннікова, К.С. Галицькова, Є.А. Ахмедова; ЗДАСУ. Самара, 2015. С. 341-344.
14. Флорида Р. Креативний клас: люди, які змінюють майбутнє / пров. санг. М.: Видавничий дім Класика XXI, 2005. 430 с.
15. Lin, S., Qiao, Y., Huang, J., and Yan, N. (2020b). Research on the influence of effective distance between cities on the cross-regional transmission of COVID-19. medRxiv. 1, 1–22. doi: 10.1101/2020.03.27.20044958
16. Lak, A., Hasankhan, F., and Garakani, S. A. (2020). Principles in practice : toward a conceptual framework for resilient urban design. J. Environ. Plan. Manag. 1, 1–33. doi: 10.1080/09640568.2020.1714561
17. Mora, L., Bolici, R., and Deakin, M. (2017). The first two decades of smart-city research: a bibliometric analysis. J. Urban. Technol. 24, 3–27. doi: 10.1080/10630732.2017.1285123
18. Sharifi, A. (2019a). Resilient urban forms: a macro-scale analysis. Cities 85, 1–14. doi: 10.1016/j.cities.2018.11.023
19. Tang, L., Bie, B., Park, S. E., and Zhi, D. (2018). Social media and outbreaks of emerging infectious diseases: a systematic review of literature. Am. J. Infect. Control. 46, 962–972. doi: 10.1016/j.ajic.2018.02.010
20. Vaništa Lazarević, E., Keković, Z., and Antonić, B. (2019). In search of the principles of resilient urban design: implementability of the principles in the case of the cities in Serbia. Energy Build. 158, 1130–1138. doi: 10.1016/j.enbuild.2017.11.005
21. Wade, L. (2020). An unequal blow. Science 368, 700–703. doi: 10.1126/science.368.6492.700

кандидат искусствоведения, доцент **Сосницкий Ю.А.**,  
Харьковский национальный университет  
городского хозяйства имени А.Н. Бекетова

## **ЗНАЧЕНИЕ ДИЗАЙНА В АРХИТЕКТУРНОЙ СРЕДЕ И СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ЖИЗНИ ОБЩЕСТВА**

Статья посвящена значению дизайна в архитектурной среде и социокультурной жизни общества. Поднимаются вопросы качества дизайн продукта с точки зрения его материальности и одушевленности, а также утилитарной необходимости в архитектурно-пространственной среде. Описываются проблемы, связанные с потерей основной функциональной роли дизайн-продукта в коммуникативном пространстве города. Утрате уникальных качеств создаваемых объектов в угоду промышленному заполнению городских локаций визуальным шумом и дезориентирующей информацией. В ходе чего возникает проблема разрешения данной задачи и построения новых подходов к преобразованию целостности системы «человек-дизайн-архитектура». В статье

приведен ряд ученых, которые также поднимали данный вопрос в своих трудах. Выдвигаются положения о духовной и семантической роли архитектурно-пространственных территорий в которых находится человек. А также о духовной и материальной оправданности в оснащении данных локаций новыми объектами дизайна. Поднимаются вопросы профессиональной компетентности и важности действий дизайнера в современной жизни, а также правильности использования синтеза различных видов искусств для создания уникальных и целостных локаций в лоне города. Обозначается важность индивидуального подхода к созданию дизайн продукта, с точки зрения его ситуативной востребованности и необходимости в конкретном социокультурном пространстве. Выдвигаются положения о спецификации и индивидуализации дизайн-продукта в угоду-потребителя и уникальных архитектурно-пространственных территорий. А также отхода от канонического промышленного тиражирования, и массового повсеместного распространения, что может привести к информационной нагрузке и созданию визуального шума.

Ключевые слова: соучастие; инструменты дизайна; стимулирование социального прогресса; коммуникация; персонализация; архитектурная среда.

PhD of Design, assistant professor **Yurii Sosnytskyi**,  
Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, Ukraine

## **THE IMPORTANCE OF DESIGN IN THE ARCHITECTURAL ENVIRONMENT AND SOCIO-CULTURAL LIFE OF SOCIETY**

The article is devoted to the importance of design in the architectural environment and socio-cultural life of society. Questions of the quality of design of a product from the point of view of its materiality and animation, and a utilitarian necessity in the architectural and spatial environment are raising. Problems related to the loss of the main functional role of the design product in the communicative space of the city are describing. Loss of unique qualities of the created objects in favor of industrial filling of city locations with visual noise and disorienting information. In the course of which there is a problem of solving this problem and building new approaches to transforming the integrity of the system "man-design-architecture". The article lists some scientists who have also raised this issue in their works. Provisions are putting forward on the spiritual and semantic role of the architectural and spatial territories in which man is located. About the spiritual and material justification in equipping these locations with new design objects. There are questions of professional competence and the importance of the designer's actions in modern life, as well as the correct use



of the synthesis of various arts to create unique and holistic locations in the bosom of the city. The importance of an individual approach to creating a product design, in terms of its situational demand and the need for a specific socio-cultural space. Provisions are putting forward on the specification and individualization of the design product to please the consumer and unique architectural and spatial areas. As well as a departure from the canonical industrial reproduction, and mass ubiquity, which can lead to information load and the creation of visual noise.

Keywords: participation; design tools; stimulation of social progress; communication; personalization; architectural environment.

## REFERENCES

1. Bistrova T.Ju. Rich, forma, stil': Vvedennja v filosofiju dizajnu. Ekaterinburg, 2001. {in Russian}
2. Vavilova T.Ja., Kuzina A.V. Do pitannja pro vdoskonalennja prostorovoï organizatsii ta arhitekturi ob'ektiv infrastrukturi dendrologichnih parkiv i botanichnih sadiv // Traditsii ta innovatsii v budivnitstvi ta arhitekturi. Arhitektura i dizajn: zbirnik statej / pid red. M.I. Bal'zannikova, K.S. Galits'kova, Є.A. Ahmedova; ZDASU. Samara, 2016. S. 33-38. {in Russian}
3. Єnjutina Є.D., Lekareva N.A. Sintez mistetstv u formuvanni hudozhn'ogo obliku mis'kogo seredovischa // Traditsii ta innovatsii v budivnitstvi i arhitekturi. Mistobuduvannja: zbirnik statej / pid red. M.I. Bal'zannikova, K.S. Galitskova, Є.A. Ahmedova; ZDASU. Samara, 2015. S. 47-53. {in Russian}
4. Zaslavs'ka A.Ju. Kontseptsija rozvivaet'sja ob'ekta v arhitekturi // Visnik Toms'kogo derzhavnogo arhitekturno-budivel'nogo universitetu. 2007. No 4. S. 34-43. {in Russian}
5. Ikonnikov A.V. Problemi formuvannja estetičnoï tsinnosti promislovih virobiv ta ih doslidzhennja // Problemi formuvannja estetičnoï tsinnosti. M., 1981. (Tr. VNDITE. Ser. Tehnichna-estetika). Vip. 30. S. 3. {in Russian}
6. Karakova T.V. Dizajn seredovischa jak resurs rozvitku sotsiokul'turnogo prostoru mista// Privolz'kij naukovij zhurnal. 2012. № 1. S. 111-115. {in Russian}
7. Knjazev A.V. Sintez skul'pturi ta arhitekturi // Traditsii ta innovatsii u budivnitstvi ta arhitekturi. Arhitektura ta dizajn: zbirka statej / za red. M.I. Bal'zannikova, K.S. Galitskova, Є.A. Ahmedova; ZDASU. Samara, 2016. S. 252-254. {in Russian}
8. Malahov S.A. Kriza seredovischa jak pidstava dlja visuvannja kontseptsii kompozitsijnogo metodu proektuvannja // Mistobuduvannja i arhitektura. 2016. No 1 (22). S. 80-84. DOI: 10.17673/Vestnik.2016.01.13. {in Ukrainian}

9. Malisheva S.G., Rodionova A.E. Evoljutsija zhilogo inter'era pid vplivom naukovo-tehnicnih dosjagen' // *Mistobudivnitstvo i arhitektura*. 2013. No 2 (10). S. 31-34. DOI: 10.17673/Vestnik.2013.02.5. {in Ukrainian}
10. Martinov F.T. *Filosofija, estetika, arhitektura: navch. posibnik*. Ekaterinburg: Arhitekton, 1998. 534 s. {in Russian}
11. Papanek V. *Dizajn dlja real'nogo svitu*. M.: D. Aronov, 2008. 416 s. {in Russian}
12. Repina Є.A. Spontannist' u tvorchoму metodi suchasnoï arhitekturi // *Visnik MDSU*. 2009. No 1. S. 8-12. {in Russian}
13. Smolens'ka Є.O. Osoblivosti formuvannja kolektivnoï tvorchoï kontseptsii // *Traditsii ta innovatsii v budivnitstvi ta arhitekturi*. *Arhitektura i dizajn: zbirnik statej / pid red. M.I. Bal'zannikova, K.S. Galits'kova, Є.A. Ahmedova; ZDASU*. Samara, 2015. S. 341-344. {in Russian}
14. Florida R. *Kreativnij klas: ljudi, jaki zminjujut' majbutne / prov. sang*. M.: Vidavnichij dim Klasika XXI, 2005. 430 s. {in Russian}
15. Lin, S., Qiao, Y., Huang, J., and Yan, N. (2020b). Research on the influence of effective distance between cities on the cross-regional transmission of COVID-19. *medRxiv*. 1, 1–22. doi: 10.1101/2020.03.27.20044958 {in English}
16. Lak, A., Hasankhan, F., and Garakani, S. A. (2020). Principles in practice : toward a conceptual framework for resilient urban design. *J. Environ. Plan. Manag.* 1, 1–33. doi: 10.1080/09640568.2020.1714561 {in English}
17. Mora, L., Bolici, R., and Deakin, M. (2017). The first two decades of smart-city research: a bibliometric analysis. *J. Urban. Technol.* 24, 3–27. doi: 10.1080/10630732.2017.1285123 {in English}
18. Sharifi, A. (2019a). Resilient urban forms: a macro-scale analysis. *Cities* 85, 1–14. doi: 10.1016/j.cities.2018.11.023\ {in English}
19. Tang, L., Bie, B., Park, S. E., and Zhi, D. (2018). Social media and outbreaks of emerging infectious diseases: a systematic review of literature. *Am. J. Infect. Control.* 46, 962–972. doi: 10.1016/j.ajic.2018.02.010 {in English}
20. Vaništa Lazarević, E., Keković, Z., and Antonić, B. (2019). In search of the principles of resilient urban design: implementability of the principles in the case of the cities in Serbia. *Energy Build.* 158, 1130–1138. doi: 10.1016/j.enbuild.2017.11.005 {in English}
21. Wade, L. (2020). An unequal blow. *Science* 368, 700–703. doi: 10.1126/science.368.6492.700 {in English}